

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	IONAWR 17 2013
TEITL:	CYFRIFIAD 2011: CANLYNIADAU CYNTAF AR YR IAITH GYMRAEG
AWDUR:	SWYDDOG CYDRADDOLDEB AC IAITH
PWRPAS YR ADRODDIAD:	ER GWYBODAETH

1. Cefndir

- 1.1. Cynhaliwyd y Cyfrifiad ar 27 Mawrth 2011, ac mae'r canlyniadau'n ffynhonnell allweddol o wybodaeth am yr iaith Gymraeg: Yn wir data'r Cyfrifiad yw'r dystiolaeth gadarnaf sydd gennym am sefyllfa'r iaith.
- 1.2. Ar gyfer Cyfrifiad 2011, gofynnwyd y cwestiwn, "A allwch ddeall, siarad, darllen neu ysgrifennu Cymraeg?" – ac roedd modd ateb drwy dicio un neu ragor o bum blwch (un i bob categori ac un ar gyfer "Dim un o'r rhain") mewn unrhyw gyfuniad.
- 1.3. Cyhoeddwyd y canlyniadau cyntaf o Gyfrifiad 2011 ar yr iaith Gymraeg ar Ragfyr 11 2012, a gweler isod rhai o'r canlyniadau allweddol i Gymru ac i Wynedd.

2. Canlyniadau Allweddol ar Gyfer Cymru

- 2.1. Rhwng 2001 a 2011, roedd gostyngiad yn nifer a chanran y bobl 3 oed a throsodd sy'n gallu siarad Cymraeg yng Nghymru. Roedd y gostyngiad hwn yn ganlyniad newidiadau demograffig (e.e. llai o blant, mwy o oedolion hŷn, a cholled carfannau hŷn gyda lefelau uwch o siaradwyr Cymraeg), pobl yn mudo, a newidiadau o ran sgiliau pobl rhwng y ddau Gyfrifiad.
- 2.2. Cafwyd gostyngiad yng nghyfran y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg o 20.8% yn 2001 i 19.0% yn 2011 (gostyngiad o 1.7 pwnt canran). Er gwaethaf cynnydd ym maint y boblogaeth, roedd gostyngiad yn nifer y siaradwyr Cymraeg o 582,000 yn 2001 i 562,000 yn 2011. Dylid nodi fodd bynnag bod nifer a chanran y siaradwyr Cymraeg yn 2011 yn uwch na'r ffigur gyfatebol ar gyfer 1991 (18.7% a 508,000 o bobl).
- 2.3. Roedd y gwahaniaethau rhwng 2001 a 2011 yn amrywio yn ôl grŵp oedran- gyda chynnydd sylweddol o ran plant iau (3-4 oed), rhywfaint o gynnydd o ran oedolion 20-44 oed, a gostyngiad yn y grwpiau oedran eraill.

- 2.4. Roedd gostyngiad yng nghyfran y bobl 3 oed a throsodd sy'n gallu siarad Cymraeg i'w weld bron ym mhob un o'r awdurdodau lleol. Gwelwyd y gostyngiadau mwyaf yn yr ardaloedd lle'r oedd y cyfrannau uchaf o siaradwyr Cymraeg. Yn Sir Gaerfyrddin gwelwyd y pwynt canran yn disgyn fwyaf - o 50.3% yn 2001 i 43.9% yn 2011 (gostyngiad o 6.4 pwynt canran).

3. Canlyniadau Allweddol ar Gyfer Wynedd

- 3.1 Mae nifer y siaradwyr Cymraeg yng Ngwynedd wedi gostwng o 77,846 i 77,000 rhwng 2001 a 2011. Mae'r gostyngiad hwn o 846 o unigolion yn gyfystyr a gostyngiad o 1.1% yn nifer siaradwyr Cymraeg y Sir. Rhwng 2001 a 2011, gwelwyd cynnydd o oddeutu 5,000 ym mhoblogaeth y sir – sef cynnydd o 4.4%. O ystyried y cynnydd hwn yn y boblogaeth, mae'r ganran o bobl Gwynedd sy'n siarad Cymraeg wedi gostwng o 69% i 65.4% (gostyngiad o 3.6 pwynt canran).
- 3.2. Er bod yna le i bryderu am y ffigyrau yma, dylid cofio fod y gostyngiad yn nifer a chanran siaradwyr Cymraeg yn is yng Ngwynedd na rhai o gadarnleoedd eraill yr iaith e.e. Caerfyrddin a Cheredigion (gweler 2.4.) uchod).
- 3.3. O edrych ar y tueddiadau fesul grŵp oedran, gwelwn ostyngiad o 1,430 yn y nifer o blant 3-15 oed sy'n gallu siarad Cymraeg (gostyngiad o 8.7%). Er hynny, mae'r canran o'r holl boblogaeth 3-15 oed sy'n gallu siarad Cymraeg wedi cynyddu o 88.6% i 89.1% (cynnydd o 0.5 pwynt canran). Mae hyn oherwydd bod y gostyngiad yn y nifer sy'n gallu siarad Cymraeg yn cynrychioli 83.5% o'r holl ostyngiad o fewn y grŵp oedran (sef 1,712 person). Felly, er bod llai o'r grŵp oedran yma'n siarad y Gymraeg, mae'r canran o siaradwyr Cymraeg wedi cynyddu, gan fod y niferoedd yn y grŵp yma wedi lleihau yng Ngwynedd rhwng 2001 a 2011.
- 3.4. Gyda'r grŵp oedran 16-64, gwelwn fod nifer y siaradwyr Cymraeg wedi cynyddu o 95 person (sef cynnydd o 0.2%). Serch hynny, mae canran y siaradwyr Cymraeg wedi gostwng o 65.6% i 62.5% (gostyngiad o 3.1 pwynt canran). Mae'r cynnydd yn y nifer o siaradwyr Cymraeg yn cynrychioli 2.5% o'r holl gynnydd o fewn y grŵp oedran hwn (sef 3,764 person). Gyda'r grŵp oedran yma, mae'r niferoedd a'r niferoedd siaradwyr Cymraeg wedi cynyddu, ond y canran siaradwyr Cymraeg wedi gostwng. Awgryma hyn fod allfudo gan siaradwyr Cymraeg a mewnfudo gan bobl Ddi-Gymraeg yn cyfrannu'n sylweddol ar yr ystadegau.
- 3.5. Ar gyfer y grŵp oedran 65+, gwelir yr un patrwm a nodir yn 3.4. uchod, gyda chynnydd o 878 yn y nifer o siaradwyr Cymraeg (cynnydd o 3.5%), ond gostyngiad yn y canran sy'n gallu siarad Cymraeg (o 63.5% i 58.0%, sef gostyngiad o 5.5 pwynt canran). Mae'r cynnydd yn y nifer o siaradwyr Cymraeg yn cynrychioli 16.6% o holl gynnydd y

boblogaeth o fewn y grŵp oedran hwn (sef 2,937 person). Awgryma hyn dueddiad i bobl hŷn Ddi-Gymraeg symud i'r ardal.

- 3.6. O safbwynt sgiliau iaith Gymraeg, mae'r nifer o bobl sy'n gallu siarad, darllen ac ysgrifennu Cymraeg wedi gostwng o 68,395 i 65,921, sef gostyngiad o 2,474 person (neu 3.6%). Fel canran o'r holl boblogaeth, bu gostyngiad o 60.6% i 56.0% (neu 4.7 pwynt canran).
- 3.7. Mae'r nifer o bobl sy'n gallu siarad a darllen Cymraeg ond ddim yn gallu ysgrifennu Cymraeg wedi cynyddu o 2,609 i 3,947, sef cynnydd o 1,338 person (neu 51.3%). Fel canran o'r holl boblogaeth, bu cynnydd o 2.3% i 3.4% (neu 1.0 pwynt canran).
- 3.8. Mae'r nifer o bobl sy'n gallu deall Cymraeg llafar yn unig wedi cynyddu o 6,663 i 8,125, sef cynnydd o 1,462 person (neu 21.9%). Fel canran o'r holl boblogaeth, bu cynnydd o 5.9% i 6.9% (neu 1.0 pwynt canran).
- 3.9. Mae'r nifer o bobl heb unrhyw sgiliau iaith Gymraeg wedi cynyddu o 26,953 i 31,177, sef cynnydd o 4,224 person (neu 15.7%). Fel canran o'r holl boblogaeth, bu cynnydd o 23.9% i 26.5% (neu 2.6 pwynt canran).
- 3.10. O edrych ar sgiliau iaith Gymraeg, bu cynnydd bach yn y nifer sy'n siarad a darllen a deall yr iaith, ond gostyngiad mwy yn y nifer sy'n ysgrifennu'r Gymraeg. Ymddengys yn gyffredinol fod y set sgiliau'n culhau. Noder yn ogystal perthynas bosib gyda mewnfudo: Bu cynnydd o 5,000 ym mhoblogaeth Gwynedd, tra bu cynnydd o 4,224 yn y personau heb unrhyw sgiliau iaith Gymraeg.

4. Camau Nesaf

- 4.1. Dylid pwysleisio mai canfyddiadau cychwynnol yn unig sydd ar gael i ni ar hyn o bryd. Gellir ond dadansoddi data fesul grŵp oedran, fesul sir ac y genedlaethol ar hyn o bryd.
- 4.2. Disgwyliwn ddata ieithyddol i lefel ward ar 30/01/13, ac wrth i ragor o wybodaeth Cyfrifiad gael ei gyhoeddi dros y misoedd nesaf, gallwn ddechrau cymharu gwahanol setiau data er mwyn dod i well casgliad ynglŷn â sefyllfa'r Gymraeg yng Ngwynedd. Y disgwyl yw y bydd gennym ddigon o dystiolaeth i ddechrau dadansoddiad llawn at ddiwedd Hydref 2013.